

PROF. HABIL. DR. REGINA KOŽENIAUSKIENĖ

Apie parlamentarų savigarbą, arba ko galėtume pasimokyti iš prancūzų kalbos etiketo

Politikui kalba yra pirmiau nei duona, nors ir neturime būti tikri, kad įstatymų leidėjai tuo yra įsitikinę. Viena iš priežasčių, kodėl žurnalo redakcinė kolegija nusprendė skirti kalbos politikai dėmesio istoriniu¹ ir aktualiu aspektais, yra prieštaringų požiūrių į mūsų kalbos funkcijas nulemtos problemos. Jas geriausia yra aprėpti klausimais: ar politikos elitas suvokia valstybinę kalbą kaip kultūros tradiciją (tuomet tai yra daugiau nei „w“ klausimas); ar mokslo elitas suvokia kuriąs lietuvišką mokslo terminiją (ir tuomet tai visiškai nėra „w“ klausimas); ar pradinio ir pagrindinio ugdymo lygmenimis raštingumas ir toliau menks (tuomet pirmų dviejų klausimų perspektyva tampa aiški – lietuvių kalba iš tikrųjų tūlam vartotojui atrodo kaip trukdantis veiksnys valstybės tarnyboje, kultūros, mokslo, politikos, verslo srityse).

„Žvelgiant į bendrą ES kalbų paveikslą, matyti ne tik skirtumų, bet ir panašių bruožų“, – ši Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkės dr. Daivos Vaišnienės mintis, potekstėje skatinanti kratytis nevisavertiškumo kompleksų, tapo siejamąja, jungiančia daugumą šio numerio publikacijų, ir suponavo atskirą temą, paskatinusią pasidalyti su leidinio skaitytojais keliomis laisvomis išvalgomis, kartu su įstrigusiomis pastebėjimų nuotrupomis prisiminti vieną kitą Lietuvos parlamentarizmo istorijos faktą ir pasisemti pavyzdžių iš jų. „Istorija moko mus praeities dalykus atminti, dabarties reikalus tvarkyti ir ateities įvykius iš buvusių pavyzdžių perprasti. O šiuose trijuose laiko

¹ Smetonienė, I. Kalbos vieta valstybių politikoje: standartinių kalbų susikūrimas. *Parlamento studijos*. Nr. 16 (2014), p. 82–103.

matavimuose visa žmogaus gyvenimo ir priedermės išmintis ir tvarka slypi², – „Lietuvos istorijoje“, parašytoje 1575–1577 m., dėstė Motiejus Strijkovskis.

Grįždama prie ES kalbų panašumų ir skirtumų, peršoksiu prie Jaroslavo Melniko „Paryžiaus dienoraštyje“³ išsakytos minties, kad tarp stebuklingojo Paryžiaus ir mūsų Vilniaus nėra jau tokios didžiulės prarajos, – dažniausiai skirtumai slypi detalėse. Knygoje pavyzdžių apie išskirtinę prancūzų savigarbą, jų korektišką laikyseną ir kalbinę elgseną nestinga: „Prancūzai taip priprato, kad juos per dieną dvidešimt ar trisdešimt kartų (o gal ir visus penkiasdešimt) pavadina ponia arba ponu, kad jie tokie ir jaučiasi.“ Po knygos pasirodymo autorius interviu pagilino tokios elgsenos motyvus: „Prancūzai moka ginti savigarbą kiekviename žingsnyje. Lietuvoje neretai manoma, kad prancūzų pasipūtimas yra save gerbiančio žmogaus apsauginė reakcija. Jei lietuviai pūstūsi prieš kiekvieną valdininką, politiką, kaip kad daro prancūzų buržua, tai ir valdininkai nedrįstų jų žeminti. Būkite buržua – ir jus bijos žeminti. Kita vertus, prancūzai pritenkiamai mandagūs. Mandagumas – į kraują įaugusios kultūros dalis: net mažyliai suaugusiesiems sako „mesjė“ ir „madam“, „mersi“ ir „pardon“. Sunku gerbti kitus, jei negerbi savęs.“⁴

Ne taip paprasta atsakyti į klausimą, kodėl Lietuvos viešojoje erdvėje per pastarąjį dešimtmetį tapo norma kreiptis tiesiog: „Mokytoja!“, „Profesoriau!“, „Prezidente!“, tarsi mintyse būtų paliekama: „Ei, Mokytoja“, „Ei, Seimo Pirmininke“. „Tamsta“ arba „ponas“ pasaulyje yra veikiau formalios pagarbos ženklas. Todėl įsiklause, kaip kalba politikos ir žiniasklaidos elitas, galime turėti atsakymą: kalba nemažai daliai

² Citata iš: Kuolys, D. *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: renesansas, barokas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992, p. 18.

³ Melnikas, J. *Paryžiaus dienoraštis*. Vilnius: Alma littera, 2013. 176 p.

⁴ Prieiga per internetą: <http://www.moteris.lt/veidai/j-melnikas-taip-prancuzai-vaidina-ponus-paryziuje-net-bomzas-yra-mesje-o-prostitute-madam-bet-argi-tai-ne-tolerancija.d?id=61456998#ixzz3Gg6J2d24>.

šių žmonių tėra tik instrumentas, o ne priemonė siekti tobulo bendravimo. Man smalsu – ne jau daugelyje Seime vykstančių konferencijų vertėjai iš lietuvių kalbos drįstų taip ir išversti kreipinį, pavyzdžiui, „Ministre!“?

Regis, etiketas – tik išorės detalė parlamentarų retorikos skalėje, tačiau ji, kaip matysime vėliau, atidengia vidines etines kalbančiojo vertybes / antivertybes, pagarbą savajai tautos tradicijai ir būdai, ištvirtinusiame kalboje ir jos kultūroje, santykyje su savimi ir kitais. Tik tuomet galime kelti reikalavimus kultūros ir mokslo elitui – jei įstatymų leidėjas ir vykdomoji valdžia šiuos reikalavimus pirmiausia kelia sau.

Toks požiūris atsiremia į vieną iš „Parlamento studijų“ tarpdisciplininės redakcinės kolegijos nuostatų – kelti lietuvių kalbos prestižą Seime. Kad tai nėra tik deklaracija, akivaizdžiai rodo tam skirti kalbininkų, komunikacijos (iš jos ir viešųjų ryšių), retorikos, etikos ir etiketo specialistų straipsniai „Parlamento studijų“ sąsiuvinuose. Šis numeris taip pat turtingas dėmesio lietuvių kalbai ir parlamentarų kalbėjimui.

Numeris pradedamas dr. D. Vaišnienės pristatytu panoraminiu Europos kalbų, iš jų ir lietuvių kalbos, paveikslu. Nuo visumos vaizdo ir įsimenamų analogijų einama prie valstybinės lietuvių kalbos detalių, jos būklės, vartosenos ir sklaidos. Aptariami esminiai kalbos politikos klausimai.

„Daugialypės žemės gyventojai, europiečiai, negali negirdėti žmonių kalbų polifonijos. Dėmesys kitam, kalbančiam savo kalba, yra pirmas žingsnis norint įtvirtinti solidarumą, kurio turinys būtų konkretesnis už propagandines kalbas“ (Claude Hagège)⁵. Pirmas rimtas solidarumo ženklas – lietuvių kalba yra viena iš oficialių Europos Sąjungos kalbų, o kalbos politika jau tapusi neatskiriama valstybės politikos dalimi, „reiškiamą ne tik per kalbos politiką formuojančius dokumentus, bet ir skleidžiami per bendrą kultūrinių ir kalbinių nuostatų

⁵ Citata iš: Eco, U. *Tobulos kalbos paieškos Europos kultūroje*. Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 308.

aplinką“. Mūsų kultūrinės ir kalbinės valstybingumo nuostatos turi senas tradicijas, jos grindžiamos tautos prigimtimi ir būdo išskirtinumu, visuomeninės tvarkos savitumu, sakytume, jos šaknys – paprotinėje tautos teisėje. Tačiau lietuvių kalbai įsitvirtinti valstybės gyvenime ilgai nebuvo lemta. Todėl galime didžiulis, kad XVI a. skelbti Mikalojaus Daukšos žodžiai, ilgai skambėję kaip trokštama, deja, nepasiekiamą tautos siekiamybę, kad lietuvišku žodžiu, tuo „valstybės sargu“, būtų rašomi įstatymai, kad lietuvių kalba būtų leidžiamos savosios ir kitų tautų istorijos, kad ja būtų aptariamai visi valstybės reikalai, dabar įgyvendinti su kaupu. O jeigu dar pridėsime turimą demokratiją, kuri yra didelis gėris ir kurios politinę abėcėlę, Mykolo Sleževičiaus žodžiais, turime išmokti visi: „Parlamentariniuos kraštuos kiekvienas pilietis jaučiasi lygus su kitais; jis žino, kad valstybė yra jam ir jis yra valstybei, kad įstatymai yra visiems vienodai taikomi.“ Apie tai rašo dr. Mindaugas Tamošaitis šio numerio publikacijoje „Kova eina, ji eis iki Seimas bus sušauktas“: Mykolo Sleževičiaus požiūris į Lietuvos autoritarinį valdymą 1926–1940 m.“

Išsipildžiusi realybė diktuoja savus reikalavimus, inspiruoja naujus siekius, keldama rūpestį dėl parlamentarų kalbėjimo kokybės. Primami įstatymai viešai transliuojami valstybine kalba iš Seimo rūmų aplinkos, tarsi iš kokios archisakyklos, todėl klausytojai pirmiausia susidaro Lietuvos įvaizdį iš tautai atstovaujančių reprezentantų kalbos. Perfrazuojant įprastą pasakymą, galima sakyti, kad tautos vaizdas – parlamentarų kalboje. Suprantama, kad ji veikiama bendrų politinių, kultūrinių ir socialinių pilietinės visuomenės nuostatų, poreikių ir tendencijų: globalizacijos, svetimų kalbų įtakos (o kada tų įtakų nebuvo?), pagaliau demokratijos suteiktos žodžio laisvės. Kad kartais tas žodis iš laisvo tampa palaidas, kalta tikrai ne demokratija. Sakysite, parlamentari yra visuomenės dalis, ir tai, kas būdinga tam tikro laikotarpio viešosios kalbos vartosenai, tai, ką diktuoja bendroji visuomeninė elgsena (paveikiausias pavyzdys – internetas, radijas ir televizija), perima ir Seimo nariai. Tačiau turint galvoje tik 141 politiką, tiesiogine to žodžio

prasmę rinktinę ir labai nedidelę visuomenės dalį, renkama iš šimtų kandidatų, natūralu, kad rinkėjai tikisi girdėti tos tautos dalies (ką jau kalbėti – Seimo lyderio ar lyderės!) kalbėjimą kaip etaloninį, pavyzdinį, todėl kelia jai didesnius kalbos taisyklingumo, stiliaus nuovokos, taip pat moralinius, etinius ir kalbos etiketo reikalavimus. Tai įpareigoja ir užkrauna daug didesnę atsakomybę negu kitiems viešosios kalbos vartotojams.

D. Vaišnienė lygina valstybinės lietuvių kalbos ir kitų Europos Sąjungos šalių kalbų, turinčių tokį patį kalbos statusą, padėtį. Autorė argumentuotai teigia, kad kalbos politikos negalima tiesiog „perkelti“ iš vienos valstybės į kitą ar įgyvendinti ją tomis pačiomis priemonėmis. Tokia nuostata leidžia tikėtis, kad Lietuvoje vykdant protingą ir dar palyginti jauną valstybinės kalbos politiką bus pasimokyta iš senas oficialios kalbos vartojimo tradicijas turinčių valstybių, bet ne aklai ir nuolankiai jas kopijuojant, o pastebint ir minusus, ne mėgdžiojant, o perimant, pritaikant ir puoselėjant tai, kas gera, ir jokiū būdu nekelia-klupsčiaujant, nepamiriant savigarbos, neatsisakant to, kas yra mūsų tikrasis intelektualinis paveldas, kas savita, originalu ir priimtina mums.

Teikia vilčių autorės skelbiamos nuostatos, viena iš jų: „Lietuvoje turėtų būti įgyvendinti jau ne kartą siūlomi patys paprasčiausi dalykai, palaikantys lietuvių mokslo kalbą – mokslo darbai, parašyti valstybine kalba, neturėtų būti menčiau vertinami“ negu, pavyzdžiui, parašyti anglų kalba. Kad mokslo kalbos politiką galima formuoti per baltistikos (lituanistikos) centrus, šitokiu būdu plėsti mokslines diskusijas, jau rašyta „Parlamento studijose“: „Nacionalinė valstybės savigarba skatina rūpintis, kad lituanistikos ir baltistikos tyrimų tradicija būtų išlaikyta, plėtotųsi, įgautų naujų aspektų.“⁶ Čia vėl kyla mūsų Seimo narių savigarbos – savos kalbos, kaip intelektualinės valstybinės nuosavybės, kaip savo valstybės orumo, apsaugos klausimas. Mes privalome atsikratyti mažos tautos, arba provincialumo, kompleksų, nes esame

⁶ Zaborskaitė, J., Smetonienė, I. Mokslo kalbos politika. *Parlamento studijos*. Nr. 12 (2012), p. 122.

pajėgūs saugoti ir išlaikyti lietuvių kalbos savitumą visose gyvenimo srityse – iš jų ir akademinėse mokslo ir švietimo. „Jei užleidžiamos pozicijos kuriai nors vienai kalbai akademinėje srityje, nukenčia ne tik terminologija, keičiasi pasaulio per kalbą suvokimas ir mažėja kalbinės raiškos formų.“⁷

Skatinimas ginti savo kalbos garbę ir savitumą veda skaitytoją į kitą šiame „Parlamento studijų“ numeryje publikuojamą jaunos mokslininkės Zojos Petrošiūtės atliktą tyrimą apie parlamentarų mandagumą, pagarbą vienas kitam. Autorė analizuoja kreipimosi į pašnekovą raiškos kaitą 1923, 1990 ir 2013 metų Seimų posėdžių stenogramose. Kažkada rafinuotai prancūziškai kalbėjo visos Europos, taigi ir Lietuvos, aukštuomenė. Nemaža kalbos etiketo detalių perimta ir iš lenkų, tiesioginę įtaką darė ir rusų valdžios priimti bendravimo ypatumai. „Vis dėlto lietuvių etiketas išsaugojo tam tikrus savitus etiketo bruožus, kurie skyrėsi nuo sovietmečių pirštų rusiško bendravimo būdų. Keletas tokių skirtumų būtų šie: lietuviai niekada kreipimuisi nevartojo vardo ir tėvavardžio konstrukcijos, viešai bendraujant nevartotas kreipinys *pilieti*⁸ (plg. rus. *гражданин*), nesikreipta amžių (rus. *молодой человек*) ar lytį (rus. *женщина*) įvardijančiais žodžiais.“⁹

Lygindama trijų skirtingų laikotarpių Seimo narių kreipimosi žodžių raišką, Z. Petrošiūtė parodo, kaip keičiasi kalba ir kaip itin oficialiame viešajame diskurse – per Seimo posėdžius – pasireiškia tam tikri neformalumai. Z. Petrošiūtė suskaičiavo, kokius įprastai mūsų politikai vartoja kreipimosi žodžius, iš kurių kaip ant delno matyti, koks jų požiūris į mandagumą / nemandagumą. Tarkim, 1923 metais Seimo nariai kreipdavosi vienas į kitą daug oficialiau, vartojo itin mandagius *Ponas ministeri, Ponas Pirmininke*, taip pat pagarbų statusą turinčius, bet

⁷ *Ten pat*, p. 124.

⁸ Lietuvis, išgirdęs tokį kreipinį, tikriausiai pagalvotų apie pakibusią virš galvos grėsmę netekti piliečio teisių.

⁹ Čepaitienė, G. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, p. 85.

dabar, galima sakyti, jau negrįžtamai išėjusius iš apyvartos, pasenusius *Tamsta* ar *Mylista*. Sovietų laikais savo Seimo neturėjome, todėl šis laikotarpis nepatenka į autorės tyrimų lauką. Tačiau Seimą imituojančias funkcijas atlikusi Aukščiausioji Taryba paliko antspaūdą ir paskelbus Nepriklausomybę 1990 metais: pradžioje dar būta būdingo sovietams griežto oficialumo, šalto distancinio pagal socialinį statusą bendravimo normų laikymosi.

Savo ruožtu dabartinis Seimas, tiesa, itin oficialiems atvejams iš senųjų laikų susigrąžinęs *Pone ministre*, *Ponia Seimo Pirmininke*, eiliniams posėdžiams dažniau renkasi neformalius pašnekovo įvardijimo būdus, kreipiasi vardu, antrojo asmens vienaskaitos veiksmažodžiu, į adresatą nevengia kreiptis įvardžiu *tu*.

Autorės analizė rodo, kad 2013 metais politikų kalba, palyginti su 1923 ir 1990 metų kalba, tapo „demokratiškesnė“, per kreipinius dažniau užmezgamas tiesioginis, asmeniškėnis santykis su adresatu: *Remigijau, jūs pristatykite (Seimo Pirmininkas Vydas Gedvilas Remigijui Žemaitaičiui, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija); Ačiū, Petrai, jūs spėjote per 2 minutes (Seimo Pirmininkas Petruui Gražuliui, 2013 m. rugsėjo 19 d., 60 posėdis, rudens sesija)*.

Straipsnio autorė pateikė nemaža šių dienų parlamentarų kreipinių pavyzdžių. Iš jų matyti, kad elementarus mandagumas čia išlaikytas ir kreiptis vardu¹⁰ galima pagarbiai, ypač kad kartu vartojamas įvardis *jūs*.

Vis dėlto neįmanoma negirdėti ir nepastebėti tam tikrų tendencijų pasireiškimo dabartiniame Seime: kalbos kokybės ignoravimo, kartais akivaizdaus netakto, nesusivaldymo, prasto tono, taigi – ir savigarbos stokos, neturinčių nieko bendra su žodžio laisve ir demokratiškumu.

¹⁰ Išsamiau nenagrinėsime be jokios kontrolės reksmingai išvinguriuotų vieno Seimo nario kreipimosi žodžių iš Seimo tribūnos su familiariu sušukimu *ei* adresato dėmesiui atkreipti: *Jurgi, pasėdėk..., Premjere... Ei, premjere, premjere*, nors jų apeiti irgi neįmanoma. Tai pavieniai atvejai, o mums rūpi bendros tendencijos. Skaitykite daugiau: <http://kauno.diena.lt/naujienos/salies-pulsas/vuspaskichas-tures-varstyti-teismu-duris-jo-nelieciamybe-panaikinta-284272#ixzz3HzdtXb8k>.

Ypač krenta į akis, kai buitinė, prasčiokiška kalbėsena kartais paima viršų net ir aukščiausiuose postuose įsitvirtinusių parlamentarų kalbose¹¹. „O jei esate prasčiokėlis, tai kokios pagarbos pats tikėtės?“ – paklaustų jau cituotas J. Melnikas.

Kita vertus, kyla klausimas, kaip išmatuoti tą pagarbos santykį? Tik iš konteksto, pasirinkto tono, intonacijos, laikysenos, pagaliau nuotaikos, rodančios adresanto požiūrį į adresatą, galima spręsti, ar pašnekovo asmenybė gerbiama. Pats kalbėtojas pirmiausia turėtų sąžiningai pasverti savo žodžius, pagalvoti apie pašnekovo nuotaiką: ar jis jaučiasi gerai, o gal atvirksčiai – nejaukiai pažemintas? Pavyzdys, kai kreipimosi tendencijos yra perkeliamos iš neoficialios aplinkos į oficialią viešąją erdvę: *Juliau, nejaugi toks neraštingas esi? Perskaityk, ir viskas, svarstome (Petras Gražulis Juliui Sabatauskui, 2013 m. birželio 13 d., 62 posėdis, pavasario sesija).*

Kad pasirenkant kreipimosi formules svarbiau ne tiek išsimokslinimas, išsilavinimas ir žinios, kiek išsiauklėjimas, nuovoka, kalbos bei stiliaus jausmas, rodo pateikti ir juolab – čia nepateikti atvejai, tačiau jų galima atrasti komitetų posėdžiuose ir plenariniame posėdyje. Žinoma, visada turi reikšmės „dalyvių artumas, jų amžiaus santykis, lytis, pažinties laipsnis, kiek mažiau – išsilavinimas“¹². Ir iš tiesų, juk retas dabartinio Seimo narys neišsimokslinęs, neišsilavinęs ar negirdėjęs apie bendravimo kultūrą, dar daugiau: – Seime daug solidžių profesorių ir mokslų daktarų, turinčių ilgametę pedagoginio, profesinio ir politinio darbo patirtį. Vis dėlto, klausantis šių dienų parlamentarų

¹¹ Turbūt tautos atmintyje išliks vieno trumpai poste buvusio Seimo Pirmininko atsisveikinimas *atia*, taip pat ir jo prisegtas epitetas Prezidentei – *boba*. Dėl pastarojo žodžio į šių eilučių autorę kreipėsi žurnalistai, prašydami išaiškinti, ar jis įžeidus. Toks klausimas, užduotas eilinio interneto komentatoriaus, gal ir nekeltų nuostabos, bet išgirstas iš IV valdžios atstovo, – švelniai tariant, laikytinas nesusipratimu: juk aiškiai matyti, kad žodis, „išskridęs“ iš aukšto valstybės pareigūno lūpų ne bet kur, o viešame pokalbyje, pasiekė ir politinio, ir retorinio nekorektiškumo viršūnę. Dar skaitykite: Vaišnys, A. Seimo Pirmininko lyderystė. *Parlamento studijos*. Nr. 15 (2013), p. 6.

¹² Čepaitienė, G. *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto biblioteka, 2007, p. 308.

kalbėjimo, matyti, kad net ir toks išsimokslinimas ir išsilavinimas ne visada yra diskretiško tono, deramos raiškos rodiklis.

„Būsimosios kartos, apmąstydamos veiksmus žmonių, kuriems buvo patikėtos šitokios sunkios pareigos, be vargo pastebės, kaip pasikeitė dabartinė Lietuva palyginti su tadainykšte.“¹³ Tuo įsitikinsime perskaitę dr. Audronės Veilentienės, istorikės, Lietuvos Seimų ir valstybingumo istorijos bei diplomatijos tyrėjos, publikuojamą straipsnį „Seimo veiksnys formuojant Lietuvos užsienio reikalų ministerijos biudžetą ir struktūrą 1920–1927 m.“ Autorė, remdamasi Steigiamojo, I, II ir III Seimų plenarinių posėdžių stenogramomis, aprašo to meto parlamentarus, pristatydama gana jaunus XX a. trečiojo dešimtmečio Seimo narius – trečdalis jų neturėjo 30 metų, apie 40 proc. sudarė 31–40 metų amžiaus žmonės, tik apie 35 proc. parlamentarų turėjo aukštąją ir nebaigtą aukštąją išsilavinimą. Nė vienas Seimo narys neturėjo parlamentinio darbo patirties. Steigiamojo Seimo gyvavimo laikotarpiu ministrai aiškino, kad trūksta inteligentų, mokančių Vakarų Europos kalbas, kad niekas neina dirbti į ministeriją dėl mažo atlyginimo.

Dar kelios mūsų laikų Seimo pažangą liudijančios detalės: 1925 m. gruodžio 17 d. svarstant Užsienio reikalų ministerijos biudžetą 1926 metams 2-uju skaitymu, referentas A. Šmulskštys apgailestavo, kad Užsienio reikalų ministerijoje yra daug neužimtų etatų, trūksta specialistų, turinčių aukštą kvalifikaciją, ir nieko nebuvo daroma jiems parengti. A. Šmulskščio nuomone, Užsienio reikalų ministerijoje nepaiešijamos moterys, nes jos negali užimti aukštesnių pareigų (!).

Tiesioginės parlamentarų kalbos straipsnio autorė nepateikia (tikslas – ne tas), tenkinasi netiesiogine kalba arba perpasakojimu, tačiau leidžia susidaryti jų mąstymo, nuomonių raiškos, požiūrių argumentavimo, to laikotarpio ūkiško tvarkymosi, apskritai – to meto politinės kultūros vaizdą.

¹³ Kuolys, D. *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: renesansas, barokas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992, p. 240.

Štai krikščionių demokratų bloko lyderis Mykolas Krupavičius reikalauja visur laikytis taupumo, kritikuodamas, kad valdžios atstovai serga „poniškumo liga“. Kritikuoja tokia liga sergančius, tačiau kreipinių priedėliai *Ponas, Pone*, kaip matyti iš anksčiau aptarto Z. Petrošiūtės tyrimo, mandagiai segami visiems be išimties pašnekovams. Apskritai neaptikta nė vienos familiarių kreipinių ir kreipimosi žodžių formos.

Palyginus to laikotarpio ir dabartinio Seimo santykių raišką tarp skirtingo amžiaus, skirtingų lyčių ar skirtingo išsilavinimo parlamentarų, matyti, kad dabar toji raiška paprastesnė (tai nėra minusas, svarbu kad nebūtų prasčiokiška, įžeidi), o distancija tarp pašnekovų apiblukusi ir, galima sakyti, išsitrynusi. Panašūs bendravimo santykiai dabar įsigalėję visoje Europoje. Ir šių laikų prancūzų parlamentarai ir susivaidija, ir pykstasi, bet visada jaučiasi lygiaverčiai šnekos partneriai. Skirtumas tas, kad diskutuodami jie taip geba sušvelninti ir mandagiomis etiketo formulėmis užglaistyti įsiplieskusį ginčą (juk tai įaugę į jų kraują), kad nepažeidžia pašnekovo savigarbos, nepažemina jo orumo.

Su dr. Audrone Veilente šime numeryje dar kartą grįžtu prie Lietuvos Seimų klausimo, prie skelbiamo svarbaus istorijos šaltinio – Prano Ysako straipsnio apie rinkimų įstatymą. Steigiamojo Seimo metais studentas teisininkas P. Ysakas, Vyriausiosios rinkimų komisijos sekretorius, aktyviai reiškėsi politiniame gyvenime. Jo pavardė jau buvo minima „Parlamento studijų“ 10 numeryje aptariant Steigiamojo Seimo sveikinamąsias kalbas. Mat tą iškilnių dieną Kaune šis jaunuolis dalyvavo ažuoliukų sodinimo ceremonijoje, kurioje tarė žodį kartu su Prezidentu Antanu Smetona ir kitais politikais, rašytojais Vydūnu ir Vaižgantu bei kitomis to meto žymiausiomis asmenybėmis.

Ne tik apie parlamentarų politinę kultūrą, bet ir apie juos akylai stebinčius „sarginius šunis“ – žiniasklaidos atstovus, jų žurnalistinio darbo kultūrą, politinį-pilietinį įsitraukimą šiame numeryje rašo viešosios politikos proceso tyrėjai prof. Irmina Matonytė ir dr. Vincintas Vobolevičius. Autoriai tarpdisciplininio lyginamosios politikos ir žiniasklaidos studijų tyrimu parodo, kaip nacionalinėje žiniasklaidoje

(imtas nemažas, 15 metų, laikotarpis – nuo 1996 iki 2013 m.) atspindi Lietuvos koalicinės vyriausybės ir jas sudarančios politinės partijos, aptaria politinių partijų reikšmę Lietuvos koalicinės valdysenos kontekste, akcentuoja reikšmingus partinius koalicinių vyriausybių formavimo, veiklos ir atsistatydinimo aspektus.

Elito ir lyderystės tyrėjai daro apibendrinamąją išvadą, kad apskritai menkas Lietuvoje žiniasklaidos dėmesys politinėms partijoms, kaip institucijai, suponuoja, jog politinis gyvenimas Lietuvoje yra gana personalizuotas. Ne tiek politinės partijos yra daugiau ar mažiau matomos, kiek matomi politiniai lyderiai ar asmenys, užimantys vieną ar kitą svarbų postą. Įsidėmėjau štai ką: autoriai nerašo – „politiniai lyderiai ar asmenys, užimantys vieną ar kitą svarbų postą“ – girdimi! Jie rašo: „matomi“, kitaip tariant, pagrindinis politikų tikslas – tapti partijos *veidu*, būti matomam bet kokiomis priemonėmis. Todėl šiais laikais dažniausiai apie Seimo narius, tuo labiau apie partijų vadus, sakoma ne mūsų *protų*, o *veidų*. Kitaip tariant, iš mąstymo gilumos, iš argumentuoto kalbėjimo nueita į paviršių, į išorę¹⁴.

O štai Abiejų Tautų Respublikos laikais žymusis XVI a. intelektualas Petras Skarga, pirmasis Vilniaus universiteto rektorius, tapęs karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto¹⁵ III pamokslininku, nepraleido nė vieno Seimo posėdžio, atidžiai klausėsi *mūsų protų ir galvų, visuotinės gerovės saugotojų*, ir savo „Seimo pamoksluose“ paliko ne vieną etikos ir etiketo pamoką: jam vargšas ne mažiau vertas

¹⁴ Kai kuriuos parlamentarus tauta įsidėmi ne iš debatų, diskusijų ar Seimo tribūnų, kuriose turėtų vykti vieši protų mūšiai, o iš TV šou (pavyzdžiui, „Šok su manimi“) projektų, iš kurių rinkėjai įsidėmi banaliai persirengusių personažų (karvės, klouno) veidus. Parlamentarus gerokai lengviau prisišaukia KK2, negu iškalbos, intelekto ir profesionalaus politikos išmanymo reikalaujančios E. Jakilaičio ar R. Miliūtės pokalbių laidos, kuriose politikų kompetencijos ir etiketo neįmanoma paslėpti.

¹⁵ Daug sakantis pamokomas faktas: kancleris L. Sapiega, pabrėždamas Zigmanto Vazos lietuvišką kilmę, laiškuose kreipdavosi į jį lietuvišku Žygimanto vardu – „Žigimont“, „Žigismont“. Apie tai išsamiau: Kuolys, D. *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje: renesansas, barokas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992, p. 242.

pagarbos negu kilmingasis, o *Garbieji ponai* (taip jis kreipdavosi į susigūžusius Seimo išrinktuosius, nedrįsdavusius į jį net akių pakelti) težina, kad juos Dievas iškėlė ne dėl jų pačių, ne dėl to, kad rūpintųsi savo tuštumu ar nauda, bet Respublikos ir jos žmonių gerove. P. Skarga visada įdėmiai įsiklausydavo į kiekvieną žmogų ir į visus kreipdavosi vienodai pagarbiai.

Galiausiai tik iš pagarbos atsiranda „aukšta“ kalba – tarp politikos, verslo, kultūros, mokslo žmonių. Ir tokia kalba kalbantys niekada nepasakytų, kad jiems jų gimtoji kalba „trukdo“. Verta žvilgtelėti į istoriją: „Stiprybė iš praeities – ne vien iš XX amžiaus mūsų istorijos įvykių. Ne vien iš pernelyg siaurai suvokiamo tautiškumo. Mes, kažkokio komplekso paveikti, plakam save, kad neva tik imam ir imam iš kitų (imti nėra didelė yda, jei imi apmąstydamas ir pritaikydamas savo aplinkai), bet žiūrėkim, kiek mes ir davėm Europai“¹⁶, kaip rodo parlamentarizmo istorijos faktai, – dosniai ir taurios savigarbos nestokodami. Mūsų kalba yra mūsų įdomumo, savitumo, kultūrinio tarptautiškumo objektas.

¹⁶ Citata iš interviu „LDK raštija – šiandienos Seimo nariams“ (*Lietuvos žinios*. 2014, rugpjūčio 11) su Vilniaus universiteto profesore Eugenija Ulčinaite, sakančia, kad ją nelabai teigiamai nuteikia, kai kalbėdami apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę akcentuojame tik karinę galybę – valstybę nuo jūrų iki jūrų – ir per mažai dėmesio skiriame intelektiniam paveldui, kuris ir darė valstybę stiprią. Juk tas paveldas išliko iki mūsų laikų – nei karinės galybės, nei ankstesnės teritorijos nebėra.

Šį I Seimo dokumentą dera skaityti vadinamojo Klaipėdos sukilimo kontekste. Seimo rezoliucijoje, priimtoje 1923 m. sausio 24 d., įrašytas REIKALAVIMAS Vyriausybei, kad ji „kreiptų didžiausios dėmės į Mažosios Lietuvos įvykius ir dėt visų savo pastangų <...> susijungti į vieną nepriklausomą valstybę – Lietuvos Respubliką“. Kitaip tariant, parlamentas matė platų teritorinio vientisumo uždavinį, nei jį pavyko įgyvendinti susigrąžinant tik Klaipėdos kraštą.

Šaltinis: *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.